

Ավարտական հետազոտական աշխատանք

Թեմա՝ Մանկավարժական աշխատողի մասնագիտական գիտելիքների և հմտությունների կատարելագործման անհրաժեշտությունը

Հաստատություն՝ Երևանի թիվ 113 մսուր-մանկապարտեզ ՀՈԱԿ

Դաստիարակ՝ Նարինե Խաչատրյան

Ղեկավար՝ Ավետիսյան Ժաննա

Երևան 2022թ.

Բովանդակություն

Ներածություն	3
Գլուխ1 Մանկավարժական աշխատողի մասնագիտական գիտելիքների և հմտությունների կատարելագործման անհրաժեշտությունը	7
1.1 Մասնագիտական կրթության և զբաղվածության փոխներգործությունը	7
1.2 Մասնագիտական կրթության շարունակականությունը, որպես աշխատաշուկայի պահանջների բավարարման միջոց	9
Գլուխ2 նախատեսված կրթական ծրագրերի կատարելագործման հիմնաքար	11
Եզրակացություն	13
Գրականության ցանկ	17

Ներածություն

Հայաստանի Հանրապետության (ՀՀ) հետագա բնականոն զարգացման ռազմավարության առաջնահերթությունը պայմանավորված է գիտելիքահենք տնտեսությամբ, որի կայուն զարգացման համար անհրաժեշտ է լուծել աշխատաշուկայի պահանջներին բավարարող բարձրորակ և մրցունակ մասնագետների պատրաստման հիմնախնդիրը:

Արդի պայմաններում թույլ է մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների (ՄՈՒՀ) և գործատուների կապը: Հաճախ գործատուները չեն կարողանում հստակ ձևակերպել մասնագետներին անհրաժեշտ որակական բնութագրերը, հաճախ էլ դրանք անտեսվում են ՄՈՒՀի կողմից: Արդյունքում, ՄՈՒՀի թողարկած մասնագետները մասնագիտական անհրաժեշտ որակների բացակայության պատճառով պահանջված չեն աշխատաշուկայում: Հիշյալ հակասության պատճառով ծագում են մասնագետներին աշխատաշուկայի կողմից ներկայացվող պահանջների ուսումնասիրության արդյունքներով պայ մանավորված ՄՈՒՀի կրթական ծրագրերի բովանդակության՝ ըստ էության բարեփոխումների, մասնագետներին ներկայացվող պահանջները կրթական ծրագրերում արտահայտելու մանկավարժական հիմունքների և գործընթացի կազմակերպականմանկավարժական մոդելի մշակման անհրաժեշտություն: Մասնագետների պատրաստման և մասնագիտական կրթական ծրագրերի (ՄԿԾ) կատարելագործման հիմնախնդիրը մշտապես հետաքրքրություն է ներկայացրել տնտեսագետների, մանկավարժ գիտնականների շրջանում: Մասնագիտական կրթության ոլորտում ապագա մասնագետների պատրաստման գործընթացի վերոնշյալ հիմնախնդիրները հետազոտողների ուշադրության կենտրոնում են մասնագիտական կրթության զարգացման արդյունավետ ուղիների որոնման, նոր ռազմավարությունների մշակման, հասարակության զարգացման միտումներին համապատասխանեցնելու

տեսանկյուններից.

- մասնագիտական կրթության համակարգում ուսանողների մասնագիտական պատրաստության գործընթացում ձևավորվող աշխատանքային կոմպետենտությունների և աշխատաշուկայի, գործատուների կողմից ներկայացվող պահանջների միջև,
- ՄԿԾի մշակման, կատարելագործման մանկավարժական տրամաբանության և այդ մշակումների իրականացման գործընթացների միջև,
- ՄԿԾի արդիականացման գործընթացում ժամանակի հրամայականի և կատարելագործման աշխատանքի ցածր արդյունավետության միջև:

Այդ հակասություններով, դրանց գործնական բացառիկ կարևորությամբ և անհետա ձգելի լուծմամբ է պայմանավորված սույն հետազոտության թեմայի արդիականությունը և հրատապությունը:

Հետազոտության նպատակը մասնագետների պատրաստման, վերապատրաստման և որակավորման բարձրացման հիմնական և լրացուցիչ ՄԿԾի կատարելագործման գործ ընթացների գիտամանկավարժական հիմունքների մշակումն է աշխատաշուկայի և գործատուի պահանջների հաշվառմամբ:

Հետազոտության խնդիրները

1. ուսումնասիրել տնտեսապես զարգացած երկրների ՄՈՒՀում մասնագիտական կրթության կրթական ծրագրերի մշակման, ներդրման և կատարելագործման գործընթացում աշխատաշուկայի պահանջների հաշվառման փորձը,
2. ուսումնասիրել ՀՀ աշխատաշուկայի քաղաքականությունը և պարզել մասնագետների առաջարկն ու պահանջարկը որակական տեսանկյունից,
3. վերլուծել ՄԿԾի մշակման ժամանակակից հայեցակարգային հիմնական

դրույթները և գիտականորեն հիմնավորել գործատուների և աշխատաշուկայի պահանջների՝ մասնագիտական կրթական ծրագրերում ներառելու անհրաժեշտությունը,

4. բացահայտել և վերլուծաբար դիտարկել ՄԿԾի ձևավորման ու կատարելագործման առանձնահատկությունները ՀՀում,
5. մշակել ՄԿԾի արդիականացման և կատարելագործման գործընթացներում պետության պահանջներով արտահայտված հասարակության կարիքների և աշխատաշուկայի պահանջների, ինչպես նաև՝ անձի կրթական պահանջմունքների հաշվառման մանկավարժական հիմունքներն ու գործընթացի կազմակերպականմանկավարժական մոդելը:

Հետազոտության գիտական նորույթը այն է, որ փորձ է արվում ներկայացնել ՄԿԾի մշակման գիտամանկավարժական հիմունքները, մասնագետների պատրաստման գործընթացի ժամանակակից համակարգը իրական և արդյունավետ դարձնող մանկավարժական տեսական և գործնական հիմունքները, զբաղվածության մասնագիտություններին համապատասխան ՄԿԾի մշակման գործընթացի մանկավարժահոգեբանական վերլուծությունը և այն արդյունավետ դարձնելու մանկավարժահոգեբանական պայմանները, կրթական ծրագրերի բարեփոխումների գործընթացում անձի կրթական պահանջմունքների, պետության պահանջներով արտահայտված հասարակության կարիքների և աշխատաշուկայի պահանջների հաշվառման մանկավարժական հիմունքներն ու գործընթացի կազմակերպականմանկավարժական մոդելը:

Առաջարկի և պահանջարկի հիման վրա ձևավորված և իրականացվող կրթության քաղաքականությունը, մասնագիտական կրթության բովանդակության պարբերական արդիականացումն աշխատաշուկայի պահանջների հաշվառմամբ կարող է ապահովել արդի հասարակության և պետության զարգացումը և դառնալ

ՄՈՒՀի երիտասարդ սերնդի դաստիարակության և մասնագետների ձևավորման բնականոն պայման:

Մասնագիտական որակավորման առանցքային կոմպետենցիաները մասնագիտական կրթական ծրագրեր և չափորոշիչներ մշակող կառույցների համար պետք է դառնան առաջանցիկ ուղենիշ և արտահայտվեն մասնագիտական կրթության վերջնար դյունքներում: Թողարկվող մասնագետների մասնագիտական որակավորման առանց քային կոմպետենցիաները գործատուների և աշխատաշուկայի պահանջների համապատասխանության որոշիչ բնութագրերն են:

Մասնագիտական կրթությունն առանց շարունակական կրթության և մասնագիտական զարգացման չի կարող ապահովել մասնագիտական աշխատանքային գործունեության ոլորտում ակնկալվող հաջողությունները և աշխատաշուկայում պահանջված լինելը: Հիմնախնդրի լուծման էական պայման է մասնագիտական զարգացման գործընթացի կազմակերպումն անդրագոգիկայի սկզբունքների հիման վրա՝ կատարելագործված ու արդիականացված լրացուցիչ կրթական ծրագրերով մասնագետների շարունակական վերապատրաստումների և որակավորման բարձրացման միջոցով:

Կրթական ծրագրերի արդիականացման և կատարելագործման գործընթացներում պետության պահանջներով արտահայտված հասարակության կարիքների և աշխատաշուկայի պահանջների, ինչպես նաև՝ անձի կրթական պահանջմունքների հաշվառման մեր կողմից մշակված մանկավարժական հիմունքների ու գործընթացի կազմակերպական մանկավարժական մոդելի արդյունավետությունը հիմնավորված է գործնական փորձարկմամբ:

Հետազոտության տեսական նշանակությունը: Մտացված տվյալները և դրանց հիման վրա կատարված եզրակացությունները և առաջարկությունները կարող են կրթական ծրագրերի ստեղծման ժամանակակից մոդելի և չափորոշիչների մշակման ու կիրառման նորովի մոտեցման տեսական հիմք դառնալ: Աշխատանքում առկա տեսական դատողությունները կրթական ծառայություններ իրականացնողների համար կարող են օգտակար լինել «կրթություն՝ առաջարկին» առավել մարքեթինգային մոտեցում դրսևորելու, իսկ սպառողներին՝ սեփական ակնկալիքները և պահանջմունքները հստակեցնելու հարցում: Այն կարող է օգտակար լինել նաև մասնագիտական կողմնորոշման կառույցներին՝ անհրաժեշտ տեսական գիտելիքներ ձեռք բերելու գործընթացում:

Գլուխ 1 Մանկավարժական աշխատողի մասնագիտական գիտելիքների և հմտությունների կատարելագործման անհրաժեշտությունը

1.1 Մասնագիտական կրթության և զբաղվածության փոխներգործությունը

Հարց՝ Ինչո՞վ է բացատրվում ՀՀ աշխատաշուկայում կոնկրետ մասնագետների առաջարկի և պահանջարկի անհամապատասխանությունը:

Հարցը ուղղվել է ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության զբաղվածության պետական ծառայության, Հայաստանի գործատուների հանրապետական միության /ՀԳՀՄ/, ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության պատասխանատու մասնագետներին:

Հարցազրույցներից պարզվեց, որ վիճակագրական տվյալները, պատասխանատու գերատեսչությունների տեղեկատվությունը, կարծիքներն իրարամերժ են, սակայն գործա զուրկ մասնագետների վերապատրաստման և վերաորակավորման արդյունքում կարելի է մեղմել գործազրկությունը: Կրկնվող

էր այն կարծիքը, որ աշխատաշուկայում պահանջարկ ունեցող մասնագետները լքել են երկիրը, իսկ առկա գործազուրկ մասնագետները չեն համապատասխանում գործատուի պահանջներին:

Հարց

1. «Ինչու՞ մեր երկրում դաստիարակության համար այդքան կարևոր համարվող անձնային հատկանիշները չեն դրսևորվում աշխատանքային հարաբերություններում»:

ՀՀում մասնագետների որակավորումից գործատուների սպասելիքները չեն արդարացվում և այդ իսկ պատճառով նրանց համար կարևորվում է աշխատողի անձնային հատկանիշները, քանի որ աշխատողը կարող է հմտանալ աշխատանքային գործունեության մեջ ժամանակի ընթացքում, իսկ անձնային հատկանիշները պետք է լինեն ձևավոր ված մինչև մուտքը աշխատաշուկա: Փաստորեն աշխատաշուկայում հայտնված մասնագետների մոտ բացակայում են առանցքային հմտությունների սոցիալական և անձնային բաղադրիչները:

Տրամաբանական հաջորդ քայլը ՀՀ աշխատաշուկայում արհեստագործական և միջին մասնագիտական որակավորմամբ մասնագետների պակասի և դրա պատճառների վերլուծությունն էր: Ուսումնասիրությունները ցույց տվեցին, որ աշխատաշուկայում առկա են աշխատատեղեր, որոնց համար անհրաժեշտ են արհեստագործական և միջին մասնագիտական կրթությամբ մասնագետներ, բայց զբաղված են բարձրագույն կրթություն ունեցող անձանց կողմից:

1.2 Մասնագիտական կրթության շարունակականությունը, որպես աշխատաշուկայի պահանջների բավարարման միջոց

Հարց՝ Ինչո՞վ է բացատրվում գործատուի կողմից համալսարանական և բուհական կրթություն ունեցող շրջանավարտներին տրվող նախապատվությունը:

Հարցը ուղղվել է Կահույքի արտադրության գործարանի, այլումինե դոնների և պատու հանների արտադրության գործարանի, Եվրոպական ուսումնական հիմնադրամի (ETF) հայաստանյան գրասենյակի պատասխանատու մասնագետներին:

Հարցազրույցի արդյունքում պարզվեց, որ մասնագիտական կրթությունը կարող է զբաղվածության համար անկարևոր լինել ինչպես բարձրագույն, այնպես էլ արհեստագործական և միջին մասնագիտական կրթության դեպքում: Սակայն որքան բարձր է կրթության մակարդակը, այնքան ավելի հեշտ է դառնում աշխատաշուկայում զբաղված լինելը: Իսկ արհեստագործական և միջին մասնագիտական կրթությամբ մասնագիտությունների դեպքում կարևոր դեր է խաղում հասարակության մեջ առկա կարծրատիպը և բացասական մոտեցումը կրթության այդ մակարդակի նկատմամբ:

Երկրորդ՝ «ՀՀ բնակչության լրացուցիչ կրթության պահանջմունքը հարցազրույցների միջոցով ուսումնասիրության վերլուծությունն ու արդյունքները» ուսումնասիրվել է երիտասարդ գործազուրկների լրացուցիչ կրթական ծրագրերով կրթության պահանջմունքները, արդյունքում բացահայտվել է նրանց ճնշող մեծամասնության մոտ պահանջմունքների բացակայության պատճառները:

Աղյուսակ 1. Լրացուցիչ կրթության պահանջմունքի բացակայության պատճառները

Աշխատանք գտնելու համար կարևոր չէ	20,4%
Բացակայում են ֆինանսական հնարավորությունները	56,3%
Զգիտեմ որտեղ կարող եմ այդ ստանալ	12,7%
Զգիտեմ ինչ կրթության պահանջարկ կա աշխատաշուկայում	7,9%
Այլ պատճառներ	2,5%
Ընդհանուր	100%

Պատճառների էության բացահայտման համար իրականացվեցին հարցազրույցներ:

Հարց՝ Ինչու՞ հնարավոր չէ առավել արդյունավետ համագործակցություն պետական զբաղվածության ծառայության և գործատուների միջև:

Հարցն ուղղվել է Գերմանիայի բարձրագույն կրթության ազգային ինստիտուտի մի ջազգային համագործակցության կառույցի (IIZ/DVV), «Արիալ» լրացուցիչ կրթության» մասնավոր ծառայության, ՀՀ գործատուների հանրապետական միության պատասխա նատու մասնագետներին:

Հարցազրույցի արդյունքում պարզվեց, որ լրացուցիչ կրթական ծառայությունները դիտվում են անհատի կրթական պահանջմունքների բավարարման միջոց և առաջարկ ները հիմնված չեն աշխատաշուկայի պահանջարկի վրա: Ինչպես զբաղվածության գործա կալությունները, այնպես էլ կրթության ծառայություն իրականացնողները չունեն բավա րար գիտելիքներ կրթական ծառայությունների մարքեթինգի և հասարակայնության հետ աշխատանքի բնագավառներում: Միաժամանակ, անբավարար է լրացուցիչ կրթություն իրականացնողների և գործատուների հետ համագործակցությունը:

Գլուխ2 Նախատեսված կրթական ծրագրերի կատարելագործման հիմնաքար

Ելնելով հետազոտության արդյունքներից, մասնագիտական կրթական և զբաղվածու թյան չափորոշիչների ներդաշնակման հիմնախնդիրը արդի մասնագիտական կրթության հրամայականն է: Զբաղվածության մասնագիտական չափորոշիչներն ուղղված են անձի պրոֆեսիոնալիզմի ապահովմանը, ուստի մասնագիտական կրթական չափորոշիչների հիմքում պետք է դրվեն որոշակի մասնագիտական գործառույթների կատարման արդյունավետություն ապահովող առանցքային որակավորումները, մասնագետի հոգեբա նական որակների, ընդունակությունների, գիտելիքների, կարողությունների, հմտությունների զարգացման համալիր գործունեությունը:

Ներկայացված է մասնագիտական կրթությունից բավարարվածության վերաբերյալ նախնական սոցիոլոգիական հարցումների վերլուծությունը, մեր կողմից մշակված կրթական ծրագրի կատարելագործման կազմա կերպականմանկավարժական մոդելը, մոդելի կիրառման միջոցով կատարելագործված ուսումնական պլաններով ուսուցման վերաբերյալ կրկնակի հարցման արդյունքներն ու հետադարձ կապը: Մոդելի մշակման հիմքում դրված են աշխատաշուկայի և գործատու ների կողմից թողարկվող մասնագետներին ներկայացվող պահանջները կրթության ոլորտում ներդնելու վերաբերյալ հետազոտության արդյունքները:

Սոցիոլոգիական հարցմանը մասնակից են դարձվել 150 ուսանող և 45 դասախոս: Նախնական հարցման արդյունքներից ստացված պատկերը հետևյալն էր.

ուսանողներ՝

- ուսումնական հաստատությունը իր ծառայությունների իրականացման վերաբերյալբավարար մարքեթինգային աշխատանքներ չի կատարում,
- ուսանողները վստահ չեն աշխատանքային գործունեության մեջ,

- ուսումնական գործընթացում կարևորում են պրակտիկային հատկացվող ժամերի թիվը,
- ուսանողները կրթվելու ավելի մեծ ներուժ ունեն, քան կարող է առաջարկել ուսումնական հաստատությունը:
- մասնագիտական կրթության առանցքային հմտությունների վերաբերյալ դասախոս ները չունեն հստակ և ամբողջական պատկերացում,
- աշխատաշուկայի և կրթական քաղաքականության փոխկապակցվածության մասին գիտելիքների ձեռքբերման կարիք ունի միջին մասնագիտական կրթության ոլորտի դասախոսների զգալի մասը:

Պլանների արդիականացման գործընթացում ներդրվել է մեր կողմից մշակված կրթական ծրագրի կատարելագործ ման կազմակերպական մանկավարժական մոդելը, կատարելագործվել ուսումնական պլանները: Մոդելի արդյունավետության գնահատման նպատակով իրականացվել է կրկնակի հարցում: Արդյունքում արձանագրվել է դրական տոկոսային աճ:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Գիտական մանկավարժական, մասնագիտական գրականության վերլուծությունը, տե սական, հետազոտության և փորձարարական աշխատանքի արդյունքները ցույց տվեցին, որ կրթական ծրագրերի մշակման գործընթացում գործատուների և աշխատաշուկայի պահանջների հաշվառման առկա մոտեցումները լիարժեք չեն, հաշվի չեն առնվում Հայաստանի կրթության համակարգի և տեղական աշխատաշուկայի առանձնահատ կությունները, միջազգային աշխատաշուկայի անընդհատ փոփոխվող պահանջները, վեր ջին տասնամյակում կրթական ծրագրերի բարեփոխումների արդյունքները, մասնա գիտական կրթական չափորոշիչների մշակման միջազգային փորձը: Կրթական ծառայու թյուն իրականացնող ՄՈՒՀը ՄԿԾի կատարելագործումը պետք է իրականացնեն աշխատաշուկայի պահանջների և այդ ոլորտում զարգացած երկրների կրթական ծրա գրերի մշակման ու կատարելագործման գործընթացում աշխատաշուկայի պահանջների հաշվառման փորձի հաշվառմամբ: Ուստի՝

1. մասնագետների առաջարկի և պահանջարկի հիմնախնդիրը պայմանավորված է աշխատաշուկայի և կրթական ծառայությունների շուկայի փոխկապակցվածությամբ և փոխներգործությամբ, որը կարելի է ապահովել՝
  - թողարկվող մասնագետների մոտ աշխատանքային մասնագիտական կոմպետեն ցիաների ձևավորումը և զարգացումը ՄՈՒՀի գործունեության գերակա ռազմա վարական խնդիր դիտելու և կրթական ծրագրերը կոմպետենտահեն մոտեցումներով կառուցելու,
  - մասնագիտական առանցքային հմտությունները մասնագիտական կրթական չափորոշիչների կրթական վերջնարդյունքում արտացոլելու,
  - կրթության բովանդակության պարբերական արդիականացման և կատարելագործ ման միջոցով,
  - ուսումնական պլանները բեռնաթափելու և հատուկ մասնագիտական

առարկաների մոդուլների ու պրակտիկայի բովանդակային ամբողջության ապահովման միջոցով:

2. Մասնագիտական որակավորման առանցքային կոմպետենցիաները թողարկվող մասնագետների՝ գործատուների և աշխատաշուկայի պահանջներին համապատասխանության որոշիչ բնութագրերն են, հետևաբար՝ թողարկվող մասնագետների մոտ դրանց ձևավորման և զարգացման գործընթացները պետք է դառնան ՄՈՒՀի կրթական գործունեության և կրթական ծրագրերի արդիականացման առաջանցիկ ուղենիշ: Այս մոտեցման և առաջարկի ու պահանջարկի հիման վրա ձևավորված և իրականացվող կրթության քաղաքականությունը, մասնագիտական կրթության բովանդակության պարբերական արդիականացումն աշխատաշուկայի պահանջների հաշվառմամբ կարող է ապահովել արդի հասարակության և պետության զարգացումը և դառնալ ՄՈՒՀմ երիտասարդ սերնդի դաստիարակության և որակյալ ու մրցունակ մասնագետների թողարկման պարտադիր պայման:
3. Առանցքային կոմպետենտությունները նաև ժամանակակից մասնագետի էական բնութագրերն են և պետք է կազմեն բոլոր մակարդակների մասնագիտական կրթության պետական չափորոշիչների պահանջների անբաժանելի բաղադրատարր: Մասնագետների պատրաստման գործընթացում ձևավորվող կոմպետենցիաները՝ աշխատաշուկայի պահանջներին համապատասխանության աստիճանը, գրեթե չի մշտադիտար կվում և բացահայտում: Ոստի, այդ պահանջները պետք է դրվեն դրանց ձևավորման, ինչպես նաև՝ գործընթացի վերահսկողության նախագծային, իրականացման և գնահատման հիմքում:
4. Յուրաքանչյուր դասախոս պետք է լուծի ոչ միայն կոնկրետ առարկայի գիտելիքների, կարողությունների և հմտությունների համակարգի, այլ նաև դրանց հիման վրա առանցքային կոմպետենցիաների ձևավորման խնդիրը:

Չնայած առանցքային կոմ պետենտությունների զգալի մասը ճշգրիտ չափման ենթակա չէ, այդուամենայնիվ, մասնագետի կայացման համար ունի ավելի կարևոր և խորքային նշանակություն:

5. Աշխատաշուկայի և ՄՈՒՀի գործունեության ներդաշնակման, մասնագետներին ներկայացվող պահանջների բավարարման, ինչպես նաև՝ ՄՈՒՀի կողմից թողարկվող մասնագետների ինքնաիրացման կոմպետենտությունների ձևավորման գործընթացի արդյունավետ կառավարման հիմքը գիտատեխնիկական առաջընթացին համապատասխան չափորոշիչների և այն կազմակերպության առկայությունն է, որը կապահովի կրթության, գիտության, տեխնիկայի, տեխնոլոգիայի առաջնային ուղղությունների զարգացման միասնական պետական քաղաքականության իրականացումը:

6. Շարունակական կրթության արդիականացումը ենթադրում է շարունակական կրթության բովանդակության, գիտամեթոդական և կազմակերպչական բարեփոխում, առաջարկվող ծրագրերի իրականացման անդրագոգիկ մոդելի կիրառում, լրացուցիչ կրթության որակի ապահովման մանկավարժական մեխանիզմների և կառավարման առկա յուրյուն: Նման պայմանների ապահովմամբ հնարավոր կլինի իրականացնել լրացուցիչ շարունակական կրթության գերակա խնդիրը, որն արդի դինամիկ զարգացող հասարակության մեջ մարդուն ակտիվ ստեղծագործական կյանքին անհրաժեշտ գիտելիքներով և հմտություններով օժտելն է, մարդու՝ որպես աշխատողի, քաղաքացու, անհատականության մշտապես կատարելագործվելու հնարավորությամբ ապահովելը:

7. Մասնագիտական կրթությունն առանց շարունակական կրթության և մասնագիտական կան զարգացման չի կարող ապահովել մասնագիտական աշխատանքային գործու նեության ոլորտում հաջողությունները և աշխատաշուկայում պահանջված լինելը: Հիմնախնդրի լուծման էական

պայման է մասնագիտական զարգացման գործընթացի կազմակերպումն անդրագոգիկայի սկզբունքների հիման վրա՝ կատարելագործված ու արդիականացված լրացուցիչ կրթական ծրագրերով մասնագետների շարունակական վերապատրաստումների և որակավորման բարձրացման միջոցով:

8. Համեմատական վերլուծության արդյունքներով բացահայտվել են ՀՀ կրթության շուկայի զարգացման միտումները և դրանց վրա կրթական ծրագրերի կատարելագործման ազդեցությունը: Կրթական ծրագրերի արդիականացման և կատարելագործման գործընթացներում պետության պահանջներով արտահայտված հասարակության կարիքների և աշխատաշուկայի պահանջների, անձի կրթական պահանջունքների հաշվառման մեր կողմից մշակված կրթական ծրագրի կատարելագործման ու գործընթացի կազմակերպականմանկավարժական մոդելի արդյունավետությունը հիմնավորվել է գործնական փորձարկմամբ:
9. Հետազոտության ողջ ընթացքը սոցիոլոգիական հարցումները և մանկավարժական գիտափորձը ապացուցում են հետազոտության հիմնախնդրի դրվածքի, վարկածի ճշտությունը, ստացված արդյունքների հավաստիությունը:

Գրականության ցանկ

1. Խաչատրյան Ս., Պետրոսյան Ս., Թերզյան Գ., Ուսուցիչների մասնագիտական զարգացման և կրթության բովանդակության գնահատումը՝ Հայաստանում հանրակրթության բարեփոխումների համատեքստում, Բարև հասարակական կազմակերպություն, Երևան, 2013,
2. Eric Hanushek, "The Economic Value of Higher Teacher Quality", *Economics of Education Review*, volume 30, Issue 3, June 2011,
3. Կրթության գերազանցության ազգային ծրագիր, Հայեցակարգ,